Ministerie van OCW
Zaaknr
Datum reg. - 5 FEB. 2025
:nr
Directie E en K

1. MOCW
2. OGCM
3 E en K

ADVIES COLLEGE NGT

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
t.a.v. dr. E.E.W. Bruins
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Den Haag, 9 januari 2025

Geachte minister Bruins,

Als adviescollege Nederlandse Gebarentaal bieden wij u graag bijgaande adviesnotitie over Kunst en Cultuur in Nederlandse Gebarentaal aan. Deze notitie wordt tevens verstuurd aan de minister van BZK, aangezien dit departement het beleid rondom Nederlandse Gebarentaal coördineert.

In ons advies geven wij aan waar wij mogelijkheden zien om de participatie van NGT-gebruikers in het domein Kunst en Cultuur te bevorderen. Wij hopen dat onze adviezen daaraan bij zullen dragen en zien uit naar uw reactie.

Met vriendelijke groet,

Drs. Joni Oyserman, voorzitter
Dhr. Marijn Krijger MSc., vice-voorzitter
Dhr. Tony Bloem, lid
Prof. dr. Floris Roelofsen, lid
Mw. Iris Wijnen, lid

Kunst en Cultuur

in Nederlandse Gebarentaal

Adviezen voor beleid, wet- en regelgeving om de participatie van NGT-gebruikers in het domein Kunst en Cultuur te bevorderen

ADVIES
COLLEGE
NGT

december 2024

Inleiding

Tussen 1880 en 1980 was het gebruik van de Nederlandse Gebarentaal (NGT) in het onderwijs aan dove kinderen verboden. NGT werd niet gezien als volwaardige taal en het gebruik ervan werd stelselmatig onderdrukt. Dove kinderen moesten, zo goed en kwaad als het ging, leren lezen, spreken, en spraakafzien in het Nederlands. Onder dove kinderen was er, en is er nog steeds, vaak sprake van *taaldeprivatie*: waar horende kinderen thuis en op school spelenderwijs een taal leren doordat alle gesprekken om hen heen volledig toegankelijk zijn, is voor dove kinderen de taal die thuis en op school gebruikt wordt meestal grotendeels ontoegankelijk. Dove kinderen lopen daardoor vaak een achterstand op in taalontwikkeling die ook op latere leeftijd bijna niet meer in te halen is. In het bijzonder is het voor de meeste dove mensen moeilijk om goed Nederlands te leren lezen. Om dit als horende persoon te begrijpen, bedenk hoe lastig het zou zijn om te leren lezen in een vreemde taal met een onbekend alfabet, bijvoorbeeld Thais, zonder ooit te horen hoe de letters in het alfabet, มีขคดีอี, enz., worden uitgesproken. Recent onderzoek wijst uit dat 68% van de dove volwassenen laaggeletterd is in het Nederlands.[1] Dit betekent bijvoorbeeld dat Nederlandse literatuur voor hen beperkt toegankelijk is, en hetzelfde geldt voor audiovisuele kunst en cultuur zoals films en documentaires – ondertiteling is vaak niet goed te volgen. Radioprogramma's en theatervoorstellingen zijn uiteraard nog ontoegankelijker.

In de periode 1880 -1980 was het niet alleen zo dat Nederlandstalige kunst en cultuuruitingen grotendeels ontoegankelijk waren voor dove mensen. Ook was er voor kunst en cultuuruitingen van dove mensen zelf, in hun *eigen* taal, NGT, geen ruimte. De situatie nu is gelukkig niet meer zo gitzwart als voor 1980. Verenigingen en clubhuizen van en voor dove mensen organiseren verschillende kleinschalige culturele evenementen. Van 1990 tot 2015 heeft het *Handtheater*, een theatergezelschap van dove acteurs, voorstellingen in NGT geproduceerd met subsidie vanuit de Rijksoverheid (deze subsidie is helaas niet gecontinueerd). Stichting Woord en Gebaar organiseert sinds 1997 jaarlijks de *Nationale Leesvertelwedstrijd*, waar dove kinderen van 10 tot en met 13 jaar verhalen voordragen in NGT. De laatste jaren maken dove jongeren ook steeds vaker kunst in NGT. Het dove dichterscollectief *Kitchen's Light* gaf bijvoorbeeld in 2024 een optreden in NGT op het *Poetry International Festival*.

[1] Wauters, Tijsseling, en van Gelder (2017). Leesprofielen voor dove en slechthorende volwassenen. Van Horen Zeggen (https://vhz-online.nl/leesprofielen-voor-dove-en-slechthorende-volwassenen).

In 2021 is NGT wettelijk erkend als officiële taal in Nederland. Met deze wettelijke erkenning heeft de Nederlandse overheid zich gecommitteerd aan het bevorderen van het gebruik van NGT in de samenleving. Wij willen benadrukken dat het belangrijk is om dit ook te doen in het domein Kunst en Cultuur. Aan de ene kant is het belangrijk dat Nederlandstalige kunst en cultuuruitingen zo toegankelijk mogelijk worden gemaakt voor dove mensen door bijvoorbeeld films, boeken, en theatervoorstellingen te vertalen naar NGT. **Maar pas op: het borgen van *toegankelijkheid* staat niet gelijk aan het mogelijk maken van *participatie***. Het is daarom van groot belang om ook meer ruimte te maken voor kunst en cultuuruitingen van dove mensen *zelf*, in NGT, en voor kunst en cultuurprojecten waarin dove en horende mensen samenwerken en zo elkaars wereld beter leren begrijpen. Nelson Mandela zei het treffend: "Als je met een mens praat in een taal die hij verstaat, gaat het in zijn hoofd. Als je met hem praat in zijn eigen taal, gaat het in zijn hart."

Adviezen

Hiertoe geven wij de volgende adviezen. In het laatste advies besteden we ook aandacht aan aangepaste vormen van NGT, die gebruikt worden door specifieke doelgroepen.

Advies 1

Benoem dove gebarentaalvaardige leden in de Raad voor Cultuur, culturele fondsen en het toekomstige Rijkscultuurfonds met bijbehorende afdelingen. Deze leden kunnen op basis van hun deskundigheid en ervaringen optimaal sturing geven aan het ontplooien van kunst en cultuurprojecten in NGT.

Advies 2

Oormerk financiële middelen voor culturele en kunstzinnige projecten in NGT, met name voor en door dove mensen. Dit kan via nieuwe fondsen die specifiek hierop gericht zijn of via bestaande fondsen met bredere doelstellingen; zie bijvoorbeeld de recente wijzigingen in de statuten en beleidsnota van het Letterenfonds.

Advies 3

Bestem substantiële delen van alle fondsen en het toekomstige Rijkscultuurfonds voor het toegankelijk maken van kunst en cultuur in NGT. NGT moet een plaats krijgen in de Fair Practice Code, de Code Diversiteit & Inclusie en de Governance Code Cultuur op basis van het VN-verdrag Handicap.

Advies 4

Neem modules over de geschiedenis en cultuur van de Nederlandse dovengemeenschap en over kunst in NGT op in de vakken Geschiedenis en CKV in het basis- en voortgezet onderwijs (zowel regulier als speciaal onderwijs).

Advies 5

Stimuleer de geletterdheid in NGT bij dove kinderen op jonge leeftijd. Samen met hun ouders en opvoeders kunnen zij optimaal met NGT kennismaken door middel van verhalen en andere culturele uitingen. De tweetaligheid in NGT en NL wordt hiermee optimaal ontwikkeld. Zie ook ons eerdere advies, uitgebracht d.d. 10 oktober 2022, over het aanbod van lessen NGT aan ouders van dove kinderen. Stichting Lezen en Schrijven kan dit stimuleren en bevorderen in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds, het Nederlands Gebarencentrum en andere partijen waar dove deskundigen en professionals zitting in hebben.

Advies 6

Ontwikkel richtlijnen op landelijk en gemeentelijk niveau voor het toepassen van NGT in het domein van kunst en cultuur. Met deze richtlijn(en) kan een op te richten deskundig en gebarentaalvaardig toezichthoudend orgaan toetsen of men aan de voorwaarden voldoet alvorens subsidie toegekend wordt. Daarnaast moeten mensen bij een loket terecht kunnen indien zij klachten hebben over toegankelijkheid c.q. ongelijke behandeling zoals genoemd in het VN-Verdrag. Het loket moet deskundige en gebarentaalvaardige medewerkers in dienst hebben die klachten kunnen afhandelen of kunnen doorzetten naar relevante instanties. Zowel het loket als het toezichthoudend orgaan dienen structureel gefinancierd te worden

door de Rijksoverheid. Er kan ook gebruikgemaakt worden van reeds bestaande toezichthoudende instellingen zoals het College voor de Rechten van de Mens.

Advies 7

Maak cultureel immaterieel erfgoed van de Nederlandse dovengemeenschap beschikbaar, door het duurzaam te archiveren, (digitaal) beschikbaar te maken voor de gemeenschap, digitaal doorzoekbaar te maken, en waar mogelijk in te zetten voor sociaal-maatschappelijke doelen, onderzoek en onderwijs. Dit kan vanuit bestaande erfgoedinstellingen, fondsen en richtlijnen. De implementatie kan onder andere worden gefinancierd met gelden die beschikbaar gesteld zijn in het kader van het Europese verdrag van Faro.

Advies 8

Stel kunstzinnige en culturele uitingen beschikbaar in de vorm van eenvoudig NGT voor dove mensen met verstandelijke beperkingen en tactiele NGT voor doofblinde mensen.

Adviescollege Nederlandse Gebarentaal
Drs. Joni Oyserman, voorzitter
Dhr. Marijn Krijger MSc., vice-voorzitter
Dhr. Tony Bloem, lid
Prof. dr. Floris Roelofsen, lid
Mw. Iris Wijnen, lid